

Ծ Ի Ա Ծ Ա Ն

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՔ, ՆՈՐԱԼՈՒՐՔ ԵՒ ԶՈՒԱՐՃԱԼԻՔ

ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ ԱՐՏԱՔԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱՆՅԻՑ.

Բոլոր աշխարհիս ուշադրութիւնը այս միջոցիս Հռոմի վիճակին, Ասորոց երկրին ու անուանի Միրէս սեղանաւորին բանտ դրուելուն վրայ է:

Հռոմի վիճակը, այսինքն պապին աշխարհական իշխանութեանը նեղն ընկածը՝ քիչ մը կայեթային պաշարմանը կնմանի. եւ շատ հաւանական է որ մօտ ժամանակներս այն ալ կայեթային պէս առնուի, եւ Իտալիոյ միութիւնը ամբողջանայ: Փարիզու մէջ նոր տետրակ մը հրատարակուել էր այս տարի՝ Գաղղիա, Հռոմ եւ Իտալիա վերնագրով. ասոր հեղինակը Լակէռոնիէր անունով քաղաքագէտ մարդն է, բայց ամէնքն ալ կարծիք կընեն թէ մէջի իմաստները նափոյէտն կայսեր թելադրութիւններն են. վասն զի բոլոր ըսածներուն միտքը այս է թէ Իտալիոյ ամենայն անկարգութեանցն ալ պատճառ՝ Հռոմն է, ու մինչեւ որ պապին աշխարհական իշխանութիւնը չվերացուի, Իտալիան հանգստութիւն պիտի չգտնէ:

Այն տետրակին խօսքերէն շատ առնուեցան Հռոմի ու Գաղղիոյ եպիսկոպոսները, եւ Փուաթիէի եպիսկոպոսը համարձակեցաւ իրեն մէկ շրջաբերականին մէջ՝ նմանցնել զնափոյէտն կայսրը Պոնտաքի Պիղատոսին, որ զԲրիտոս Հրէից ձեռքը մատնեց: Գաղղիոյ տէրութիւնն ալ դատաստանի տակ ձգեց այն անխոյսեմ եպիսկոպոսը՝ իբրեւ գրգռիչ ժողովրդեան յապտամբութիւն:

Այն տետրակէն աւելի ազդեցութիւն ըրաւ ամէն տեղ, մանաւանդ յիտալիա, նափոյէտն իշխանին (որ կայսեր հորեղբորորդին է) ծերակուտի խորհրդարանին մէջ խօսած ձառը, պապին աշխարհական իշխանութեանը դէմ: Եւ թէպէտ նափոյէտն կայսրը իւր Հռոմ կեցող դեսպանին ձեռքովը իմացուց պապին՝ թէ ինքը այս բանիս մէջ հորեղբորորդւոյն կարծիքէն չէ, բայց հաւատացող չկայ, եւ ամէն մարդ կսպասէ որ մօտերս Գաղղիացոց զօրքերը քաշուին ելլեն Հռոմէն: Իսկ բուն Հռովմայեցիք արդէն սկսեցին կերպով մը իրենց ալ թափաւոր ճանչնալ Վիկտոր Էմմանուէլը, որ հանդիսաւոր կերպով թագաւոր Իտալիոյ հռչակուեցաւ:

Ասորոց երկրին խեղճութիւնները ամենեւին դադրելու պէս չեն երեւնար. ոչ Ֆուատ փաշային ըրած քննութիւնները եւ ոչ եւրոպական յանձնաժողովը կրցան ազատել այն կողմի քրիստոնեաները ճաճկաց սպառնալիքներէն եւ Տիւրքիներուն վրէժխնդրութենէն: Գաղղիան իւր զօրքերը չկրնար հանել Ասորոց երկրէն՝ առանց քրիստոնեաները մեծ վտանգի մէջ ձգելու. Թուսիան ու Բրուսիան ալ այս կարծիքին վրայ են որ պէտք չէ հանէ զանոնք, մանաւանդ թէ պէտք է աւելցնէ. իսկ Անգղիան ու Աւստրիան հակառակ են այս խորհրդին եւ կրսեն թէ

օտար տէրութիւնները ճաճկաստանի ներքին կառավարութեանը պէտք չէ խառնուին: Յայտնի բան է որ Անգղիոյ հակառակութեանը պատճառ այս բանիս մէջ՝ իւր շահասիրութիւնն է. վասն զի ճաճկի տէրութիւնը ո՛րչափ տկարանայ, այնչափ Անգղիոյ ոյժը՝ ազդեցութիւնը արեւելք կաւելնայ: Իսկ Աւստրիոյ վախը այն է որ այսօր ճաճկաստանի գործերուն խառնուող տէրութիւնները՝ վաղը իւր գործերուն ալ կխառնուին, որ ճաճկաստանի գործերէն շատ աղէկ մը չեն:

Ճաճկաստանի դրամական խեղճութեանը նոր ու սոսկալի հարուած մը եղաւ Միրէս անունով հրեայ հարուստ սեղանաւորին սնանկանալն ու բանտ դրուիլը: Գաղղիոյ մէջ ու նաեւ Գաղղիայէն դուրս գրեթէ մէկ մեծ դրամական գործողութիւն մը չկար որ Միրէսը ձեռք առած կամ մէջը մտած չլինէր. ուստի 350 միլիոն Ֆրանքի պարտք կցուցնէ հիմա, եւ իւր սնանկութեան վնասը խիստ շատ սեղանաւորներու հասաւ:

Աւելի ալ մեծ եղաւ ճաճկաստանի սեղանաւորներուն վնասն ու շփոթութիւնը, վասն զի տէրութեան փոխ ստակ տուող՝ Միրէսը պիտի լինէր: Այժմ Միրէս Մազասի բանտն է, ուր մեծամեծ յանցաւորները կդրուին, եւ իւր դատաստանը ծածուկ քննուելու վրայ է: Կերեւնայ թէ տէրութեան մեծամեծներէն ալ շատերուն գլուխը պիտի ցաւի նորա պատճառաւ. եւ յանուանէ իբրեւ Միրէսին գործակից կյիշուին Մոռնի կոմսը, Պարոշ՝ ծերակուտի գահերէցին որդին, Պաչիօքի՝ նափոյէտն կայսեր ազգականը եւ ուրիշ անծինք:

Աւստրիոյ վիճակն ալ օրէ օր գէշնալու վրայ է. իւր տուած ազատութիւններուն վրայ ժողովուրդները վստահութիւն չունին, ինքն ալ չգիտեր թէ ի՞նչ ընէ որ կարենայ Վենետիկը, Մասաուստանը, Լիւրիկէն եւ ուրիշ նահանգները ձեռքէ չհանել: Մասաուները ոտք պիտի ելնեն ըսողներ ալ եղան. եւ կերելի թէ Կարիպալտին կսպասեն:

Ամերիկայի Միացեալ Նահանգներէն արդէն եօթը հարաւային նահանգ՝ հինգ միլիոնէն աւելի ժողովրդով՝ զատուեցան ելան բոլորովին հիւսիսային նահանգներուն դաշնակցութենէն, եւ նոր տէրութիւն մը ձեւացան՝ Ամերիկեան հարաւային Դաշնակցութիւն անունով. իրենց համար մայրաքաղաք ըրին Ալապամա նահանգին Մոնկոմէրի քաղաքը, գահերէց ընտրեցին ձէֆթրոն Տէվիս անունով մէկը, եւ նոր սահմանադրութիւն հրատարակեցին: Անդին հիւսիսային նահանգաց նորընտիր Լի՞նքոլն գահերէցն ալ Վոշինկթոնի մէջ իւր պաշտօնը սկսաւ կատարել, եւ կրսեն թէ միտք եւ յոյս ունի հաշտութիւն եւ միաբանութիւն ընելու հարաւային նահանգաց հետ: